

Frivillighet Norges innspill til koronautvalget

Frivillighet Norge viser til henvendelse 5. oktober 2022, og takker for muligheten til å spille inn til Koronautvalgets arbeid. Frivillighet Norge er et interessepolitisk samarbeidsforum som representerer over 360 frivillige organisasjoner med over 50 000 lokale lag og foreninger i rammepolitiske spørsmål.

Håndteringen av koronapandemien var en organisk prosess som var avhengig av løpende dialog og mye endringer, og vi oppfatter vi mye av denne som vellykket. Det fins likevel rom for forbedring og læringspunkter for framtidige krisesituasjoner. Under er en kort gjennomgang av disse.

Frivilligheten under og etter koronapandemien

Frivillige organisasjoner var sentrale i håndteringen av pandemien. De så behovene i egne nettverk etter hvert som omfanget av pandemien økte, og bidro inn i direkte krisehåndtering, som vaksinerings, transport og helsetilbud. I tillegg nådde organisasjonene ut med informasjon til ulike grupper, ikke minst de som ikke like lett nås av myndighetene og tradisjonelle norske medier, som ulike minoritetsgrupper og bostedsløse.

De frivillige organisasjonene håndterte også de indirekte konsekvensene av koronapandemien og smittevernstiltakene. Folk som var hjemme alene, mistet avgjørende sosiale nettverk, meningsfylt innhold i fritida og hverdagshjelp. Fordi organisasjonene kjenner sine medlemmer og deltakere, visste de hva det var behov for, og tilpasset raskt sine aktiviteter til en ny situasjon. De startet også raskt opp tilbud som koronatelefon, matutkjøring, aktiviteter for barn og unge og interaktive aktiviteter på nett.

De frivillige organisasjonene ble også selv hardt rammet i pandemiperioden. De økonomiske konsekvensene som følge av stengte aktiviteter var mange, og mange medlemmer og deltakere falt fra som følge av manglende motivasjon, samtidig som det var en prekær mangel på rekrutteringsarenaer.

Denne spagaten mellom på den ene siden å være avgjørende i samfunnets krisehåndtering med et til tider enormt arbeidspress og på den andre siden oppleve å miste nøkkelfrivillige som var nødvendige for å møte behovene, preget organisasjonene sterkt under pandemien. Konsekvensene er de ennå rammet av.

Frivillighet Norges rolle under pandemien

Pandemiarbeidet krevde en instans som kunne samle organisasjonenes utfordringer, innsikt og erfaring, så vel som være et kontaktpunkt til sektoren for myndighetene.

Frivillighet Norge samlet raskt våre medlemsorganisasjoner i et nettverk for håndtering av koronapandemien. Gjennom løpende kontakt med våre medlemsorganisasjoner, hadde vi god oversikt over behov og utfordringer som oppsto i frivilligheten. Gjennom våre internasjonale nettverk, fikk vi også mye innsikt i løsninger og utfordringer i andre europeiske land, noe som var til hjelp og inspirasjon både for oss og våre medlemmer.

Vi formidlet innsikten vår til det offentlige på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Våre møteplasser og informasjonskanaler lot i tillegg organisasjonene dele kunnskap og erfaringer med hverandre.

Frivillighet Norge utviklet en veileder for smittevern i frivillige organisasjoner, som ble løpende oppdatert. Med utgangspunkt i denne, ga vi også råd til organisasjonene, stilte løpende spørsmål til myndighetene ved uklarheter og hadde dialog med myndighetene om problematiske sider ved tiltakene.

Særlig om dialogen med det offentlige

Frivillige organisasjoner sitter på verdifull kunnskap om hvordan ulike grupper påvirkes av ulike tiltak og har nøkkelposisjoner for å iverksette disse. Det er derfor viktig å involvere dem tidlig i forebygging og håndtering av ulike kriser. Frivillighet Norge forventer en gjennomgang av kontakten mellom sivilsamfunnet og myndighetene i arbeidet med koronapandemien, og har flere innspill her.

Det var flere situasjoner der tiltakene var bedre tilpasset noen deler av frivilligheten enn andre. Det blir gjort unntak for idrett som ikke ble gitt for kultur før senere, og det var forvirring knyttet til størrelse på kohorter ved trening og øving eller fastmonterte seter, som rammet skjevt. Det er viktig å unngå å stille organisasjonene i en uheldig konkurranse med hverandre. Derfor må myndighetene ta hensyn til bredden av organisasjoner i utarbeidelsen av så inngripende tiltak som under pandemien. En måte å sikre det på, er gjennom direkte dialog med sentrale, representative aktører og paraplyer. Frivillighet Norge er gjerne en slik aktør i framtida.

Organisasjonene opplevde det som utfordrende å balansere mellom smitteverntiltak som krav og som anbefalinger. Frivillige organisasjoner er i stor grad avhengige av tilliten til deres ansvarlighet, eksempelvis ved at aktiviteter for barn og sårbare mennesker oppleves som trygge. Det var derfor vanskelig å gå bort fra anbefalinger, selv om disse ikke var obligatoriske krav. Organisasjonene tok høy risiko, enten de valgte å gjennomføre eller om de avlyste. På den ene siden opplevde de en etterspørsel etter å gjennomføre "lovlig" aktivitet, på den andre siden opplevde de at gjennomføring uten å følge alle anbefalinger gjorde noen utrygge.

På samme måte var det utfordrende for organisasjonene å forholde seg til ulike tiltak nasjonalt, regionalt og lokalt. Det var dels ulik begrunnelse for disse, for eksempel ulik vurdering av balansen mellom smittefare og tiltaksbyrde, noe som ga lite konsistens. Det ble også utfordrende for organisasjonene med aktiviteter som involverte deltakere fra ulike kommuner/regioner. Vi har forståelse for betydningen av lokal selvstendighet, men mener likevel dette burde vært koordinert bedre.

Frivillighet Norge ble etter hvert plassert inn i en kommandolinje for kommunikasjon, der vårt kontaktpunkt var hos Kulturdepartementet, som så hadde kontakt med helsemyndighetene. Kommunikasjonen med Kulturdepartementet var god. Vi opplevde likevel et behov for direkte kontakt med helsemyndighetene i konkrete spørsmål og savnet større forståelse for frivillighetens rolle hos dem i de møtene som var.

Særlig om offentlige tilskudd til å dekke tap som følge av smitteverntiltak

Frivillighet Norge opplevde at arbeidet med tilskuddsordninger kom raskt i gang, men det tok for lang tid før disse var klare.

Frivillighet Norge hadde god dialog med departementet i utformingen av tilskuddsordningene. Vi hadde rask og tett dialog med våre medlemmer for å kunne formidle breddebehovet. Ta gjerne kontakt dersom det er interesse for de konkrete innspillene til de ulike støtteordningene. Disse finnes også på våre nettsider.

Forsinkelsen i arbeidet med tilskuddsordningene ble begrunnet med behovet for godkjenning i ESA. Dette var utfordrende fordi det var vanskelig å få informasjon om når ordninger kom på plass og hvilke endringer som ble innlemmet. Vi opplevde det også som problematisk at makt over utformingen av viktige ordninger for frivillige organisasjoner lå til et organ som ikke oppleves tilgjengelig for de ordningen skulle gjelde for. Det er en demokratisk utfordring som bør følges opp.

Når ordninger var uklare eller tok lang tid å avklare, gjorde det organisasjonene usikre. Spesielt gjaldt dette hvor lenge ordninger ville vare. Ofte tar planlegging av arrangementer og aktiviteter lang tid og en

måtte alltid planlegge for smittevern det ikke var sikkert at var nødvendig, eller i verste fall avlysning. Det krevde ressurser og en evne til å ta økonomisk risiko som mange organisasjoner ikke har. Det var krevende for mange og førte i mange tilfeller til at aktivitetsnivået ble lavere enn kanskje strengt tatt nødvendig. Frivillighet Norge mener at de økonomiske ordningene burde hatt lenger varighet.

Smittetiltak og tiltaksbyrde – konsekvenser av lavere aktivitetsnivå

Smittevernstiltakene har hatt mange konsekvenser, både for organisasjonene og for deres medlemmer og aktive. Frivillighet Norge har omfattende materiale på dette, men kan ikke komme inn på alt her.

Langtidseffekten av smittevernstiltak er vesentlig i vurderingen av tiltaksbyrden. De frivillige organisasjonene er ikke næringsaktører, men samfunnsaktører. Tapene deres regnes ikke bare i kroner og øre, men også i sosiale og samfunnsmessige konsekvenser. I de frivillige organisasjonene har folk sine sosiale nettverk, og innbyggerne får opplevelsen av mening og mestring i hverdagen. Et sterkt sivilsamfunn med robuste frivillige organisasjoner bygger tillit og demokrati nedenfra og opp, noe som er særskilt viktig for Norges forsvar og beredskap i møte med store kriser og katastrofer.

Konsekvensene av tiltakene er fortsatt store. Nedgangen i aktivitet har vært stor, også etter pandemien.¹ Slitasjen på de kjernefrivillige har også vært stor, og med tap av nøkkelfrivillige har sentral kompetanse for drift og videreutvikling av organisasjonen forsvunnet. Mange barn og unge har også falt fra. Det vil ta tid før deltakelsen er tilbake på samme nivå som før pandemien.

Bedre beredskap og krisehåndtering framover – sivilsamfunnets rolle

De frivillige organisasjonene er med på å bygge tillit i samfunnet, noe som er vesentlig for god krisehåndtering. Det er derfor en trussel i seg selv om organisasjoner svekkes, og vesentlig å involvere dem tidlig nok i beredskapsarbeid og trusselvurderinger.

Pandemien viste behovet for koordinert dialog med frivillige organisasjoner, både i direkte krisehåndtering og som kommunikasjonskanaler mellom ulike grupper i samfunnet og myndighetene. Denne dialogen kan styrkes med en mer formell dialog som en del av ulike beredskapsplaner, gjerne som en konkret avtale mellom organisasjoner og myndighetene på overordnet nivå. Det er dessuten viktig å sørge for balanse mellom de ulike delene av frivilligheten, slik at ikke noen opplever seg forfordelt og slik at enkeltgrupper ikke faller ut av dialogen.

Frivillighet Norge er glad for muligheten til å spille inn til Koronautvalgets arbeid, og har også mer informasjon og innsikt enn det som har kommet fram her. Vi bidrar gjerne med mer dokumentasjon og stiller gjerne på et møte for å utdype.

Mye av innsikten fra arbeidet med pandemien er nyttig også i forberedelse til andre typer kriser som naturkatastrofer og konfliktsituasjoner. Frivilligheten er en vesentlig del av Norges beredskap og forsvar, og ønsker å være det også i framtida.

Vennlig hilsen

Stian Slotterøy Johnsen
Generalsekretær
Frivillighet Norge

¹ <https://www.frivillighetnorge.no/rapport/frivillighetsbarometeret/frivillighetsbarometer-2022/hvor-ofte-de-siste-12-m%C3%A5nedene-har-du-gjort-frivillig-arbeid/>